

**ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ БІЛІМ ЖӘНЕ ҒЫЛЫМ
МИНИСТРЛІГІ
АБАЙ АТЫНДАҒЫ ҚАЗАҚ ҰЛТТЫҚ ПЕДАГОГИКАЛЫҚ
УНИВЕРСИТЕТІ**

ӘОЖ 378.015:796

қолжазба құқығында

БЕЛЕГОВА ӘЛИЯ АҚАНБАЙҚЫЗЫ

**БОЛАШАҚ ДЕНЕ ШЫНЫҚТЫРУ МҰҒАЛІМДЕРІНІҢ
РЕФЛЕКСИВТІК МӘДЕНИЕТІН ҚАЛЫПТАСТЫРУ**

**6D010300 –ПЕДАГОГИКА ЖӘНЕ ПСИХОЛОГИЯ МАМАНДЫҒЫ
БОЙЫНША**

**ФИЛОСОФИЯ ДОКТОРЫ (PH.D)
ДӘРЕЖЕСІН АЛУ ҮШІН ДАЙЫНДАЛҒАН ДИССЕРТАЦИЯ**

**ОТАНДЫҚ ҒЫЛЫМИ ЖЕТЕКШІ:
П. Ғ.Д., ПРОФЕССОР
ТҰРҒЫНБАЕВА Б.А.**

**ШЕТ ЕЛДІК КЕҢЕСШІ:
С. ПОТЕЛЮНИНЕ
П.Ғ.Д., ПРОФЕССОР
(ЛИТВА)**

АЛМАТЫ, 2021

АНДАТПА

Зерттеудің өзектілігі. ХХІ ғасыр ұлттық бәсеке, ақпараттық сайыс жаңа технологиялар, күрделі экономикалық реформалар сияқты көріністермен ерекшеленеді. Бұл ретте еліміздің білім жүйесінде айтарлықтай инновациялық серпілістер жасалды. Осыған орай еңбек нарығының талаптарына сай дені-сау, ой-өрісі, шығармашылық әлеуеті дамыған, білімі мен біліктерін өмірдің өзгермелі жағдайына қарай оңтайлы пайдалана, дұрыс шешім қабылдай білетін, өзін-өзі бағалай, басқара алатын мамандарды даярлаудың отандық жүйесін жасау мемлекеттің негізгі міндеттерінің қатарынан саналады. Бұл мәселе білім саласының жұмысын реттейтін құжаттарда белгіленген.

Атап айтсақ, Қазақстан Республикасының «Білім туралы» Заңында, «Қазақстан Республикасында білім беруді және ғылымды дамытудың 2021-2025 жылдарға арналған мемлекеттік бағдарламасында», «Педагог мәртебесі туралы» Қазақстан Республикасы Заңы, Елбасының «Қазақстанның үшінші жаңғыруы: жаһандық бәсекеге қабілеттілік» атты Қазақстан халқына Жолдауында, Президент Қ.К.Тоқаевтың «Сындарлы қоғамдық диалог – қазақстанның тұрақтылығы мен өркендеуінің негізі» атты Жолдауында білім беру саласында мемлекеттік саясаттың басты қағидалары ретінде жеке тұлғаның білімділігін ынталандыру және білім берудің дамытушылық сипатын арттыру мәселелері айқындалып, басымды міндеттер ретінде қабылданған

2014 жылы қабылданған ҚР «Дене шынықтыру және спорт туралы» Заңында дене шынықтыру мен спорт саласында мамандар даярлау және оны ғылыми-әдістемелік және ғылыми-техникалық қамтамасыз ету жолдары нақтыланған. Денсаулығы мықты, дене сапалары, дене бітімі қалыптасқан адам ғана өз қимыл-әрекетін өмірлік маңызды міндеттерді шешуде шығармашылық бағыт ұстана отырып, белсенді өмір сүруге қабілетті болады. Демек, дене мәдениеті білім мен тәрбие беру саласының басты міндеттерінің бірі бола отырып, жеке тұлғаның жан-жақты дамуына, күшті де қуатты болып өсуіне себепші болады.

Дене тәрбиесі - білім беру үрдісінің категориясы ретінде көпқырлы жүйе болып есептеледі. Ол – қоғамдағы жалпы мәдениеттің бір бөлігі, жеке тұлғаның жан-жақты әрі қуатты болып өсуінің кепілі. Осы арқылы өндірістік және шығармашылық еңбекке төзімді, ерік-жігері мол, өз елін сүйетін патриот, адамгершілік қарым – қатынас жасау тәсілдерін меңгерген, салауатты өмір сүруге бағытталған тұлға қалыптастыру мүмкіндігіне қол жеткізіледі.

Кәсіби шеберлікті игеру үрдісі жоғары рефлексия деңгейінсіз мүмкін емес. Рефлексия-ішкі психикалық актілер мен күйлердің субъектісі ретінде өзін-өзі тану процесі, бұл адам қызметінің психологиялық компоненті. Рефлексивті мәдениет рефлексивті процестерге мақсатты түрде қалыптасқан ұйымдасқан сипат береді және әлеуметтік-мәдени білім беру шындығы аясында қарастырылады. Педагогикалық рефлексия - дене шынықтыру

мұғалімінің жеке басының маңызды қасиеті, осыған байланысты оның кәсіби дайындық процесінде қалыптастыру мен дамыту жоғары білім беру жүйесінің өзекті міндеті болып табылады

Болашақ дене шынықтыру мамандарына спорттық әрекеттерде: оқу – жаттығу жиындарында, жарыс – сайыстарда, оқушылармен білімдік, тәрбиелік жұмыстарда, олармен нәтижелі қарым-қатынас орната алуда өзін-өзі ұйымдастыру, өзін - өзі жүзеге асыру, өзін - өзі бағалау, эмоциясын басқара алу сынды іскерліктер қажет. Олар - адамның өз әрекетіне, ойларына, бастамаларына қайта-қайта назар аудару, сырттай бақылаушы позициясына тұра алу қабілеті немесе *рефлексия* арқылы жүзеге асады.

Рефлексивті мәдениет белгісіздік деңгейі жоғары жағдайларда әрекет етуге дайын болу, шешім қабылдаудағы икемділік, инновацияларды жүзеге асыруға деген ұмтылыс, кәсіби мәселелерді шешудің жаңа, стандартты емес жолдарын іздеуге үнемі назар аудару сияқты құрамалардан түзілетіндіктен студенттердің болашақ кәсіби қызметте туындайтын міндеттерді шешуде кәсібилік танытуын қамтамасыз етеді. Сондықтан жоғары оқу орындарында болашақ дене шынықтыру мұғалімдерін даярлауда философиялық, психологиялық – категория болып табылатын «рефлексия», «рефлексиялық мәдениет» ұғымдарының мәнін түсініп, оны өз педагогикалық әрекетінде басшылыққа алуды меңгертуге жағдай жасалуы тиіс.

Ғылыми еңбектерді талдау спорт педагогтарын даярлау мәселесінің әртүрлі астарларының зерттеу нысанасына алынғанын көрсетті. Елімізде денешынықтыру мамандарын даярлау мәселесінің әртүрлі теориялық және қолданбалы астарлары: А.Қарақов (студенттердің дене тәрбиесінде спорттық күрестің ұлттық түрлерін пайдалану), Е.А.Алимханов (ұлттық спорт пен ойындардың теориялық және педагогикалық негіздері, Х.К.Унтаев (қазақ халқы ұлттық дене шынықтыруының педагогикалық мәні), А.Қ.Тшанов (бапкер-оқытушыны спорт колледжі жағдайында кәсіби-педагогикалық дайындау), Б.И.Орумбаев (дене шынықтыру оқытушысын нарықтық жағдайда жұмыс істеуге даярлау) т.б. еңбектерінде қарастырылады.

Зерттеу барысында рефлексияны ғылыми түрде зерттеу классикалық философия өкілдері өздерінің еңбектерінде танымның ерекше түрі, адамның өзінің ақыл - ой әрекетін сыртқы әлем сияқты тануы, өзін - өзі іздеуі, ойлау туралы ойлау, сананың жаңа (сараптамалық) жағдайы, білім туралы ойлау ретінде, ал ұлы ғұламаларымыз әл-Фараби, А.Яссауи, Ж.Баласағұн, Х.Дулати, М.Қашқари, А.Құнанбаев адамның өзін өзі тануы және нені білгісі келетінін ұғынуы, әрбір ісіне қорытынды жасап, өкінбей өмір сүру үшін жасайтын ой әрекеті тұрғысынан қарастырылғандығы анықталды.

Рефлексияның қызмет құрылымының құрамдас бөлігі ретінде дамуы Л. С. Выготский, С. Л. Рубинштейн, В. В. Давыдов, М. А. Холоднаяның тұлға теориясы, интеллект теориясына қатысты еңбектерінде сана мен өзін-өзі танудың қалыптасуы тұрғысынан зерттеледі.

Отандық психология саласының белгілі ғалымдары: Ж.Аймауытов, М.Мұқанов, Т.Тәжібаев, Ә.Алдамұратов, Қ.Жарықбаев т.б., тұлғаны дамыту, дәстүрлі мәдениет өкілдерінің когнитивтік эмпатиясы мен рефлексиясы

мәселелері аясында; С.М.Жақыпов, Ж.И.Намазбаева және т.б. рефлексияны тұлғаның ішкі және сыртқы дамуын қамтамасыз ететін зияттылығының белгісі ретінде, оқыту үдерісінің психологиялық құрылымы, танымдық әрекет, бірлескен танымдық әрекет қарым-қатынас психологиясы шеңберінде әр қырынан қарастырады.

Н.В.Баженов, С.М.Кетько, С.Н.Писаренко, О.С.Погребная, т.б. ТМД ғалымдарының еңбектерін талдау рефлексия білім алушылардың кәсіби маңызды қасиеттерін реттейтінін және маманның жеке сипаттамасы болып табылатынын көрсетті.

Қазақстанда рефлексивті мәдениетті қалыптастырудың педагогикадағы теориялық және практикалық аспектілері: Ш.Х.Құрманалина (колледж жағдайында бастауыш сынып оқытушыларын кәсіби даярлау); Б.А.Тұрғынбаева (педагогикалық рефлексия мұғалімнің шығармашылық әлеуетін дамыту құралы ретінде); Ә.С.Әмірова (жоғары оқу орны жүйесінде болашақ мамандардың шығармашылық іс-әрекетін арттырудағы рефлексияның маңыздылығы); А.Қ.Рысбаева (жоғары оқу орны оқытушысының әлеуметтік құзыреттілігі мен интербелсенді әдістерді оқу-тәрбие процесінде қолдануда рефлексивтің мәні мен маңызы); Б.Қасқатаева (болашақ математика оқытушысының рефлексиядағы әдістемелік құзырлығы); С.И.Ферхо (оқытушылардың оқу процесінде рефлексияны пайдалана білу құзыреттілігі) т.б. ғалымдар еңбектерінде еңбектерінде көрініс береді.

Біз зерделеген шетелдік ғалымдар Д.В.Жуина С.Марьета, С.Барбара, Л. Ковач пен С. Корри Н. Цангариду, Дервент, т.б. еңбектерде рефлексивті ойлауды дамытудың әртүрлі астарлары, кәсіби педагогикалық практикада пайдаланудың жолдары қарастырылады.

Болашақ дене шынықтыру мұғалімдерін кәсіби даярлауға қатысты осындай іргелі және қолданбалы зерттеулердің, рефлексивті мәдениетке деген жалпы қызығушылықтың болғанына қарамастан, студенттердің бұл кәсіби сапасын қалыптастыруды нәтижелі етуде әлі де шешілмеген мәселелер бар екендігі анық.

Бұл ретте жоғары оқу орынындағы педагогикалық тәжірибені талдай келе,

– дене шынықтыру мұғалімдерін даярлайтын жоғары педагогикалық мектептің болашақ педагог тұлғасының әлеуметтік жетілуіне бағдарлануы мен оның кәсіби-педагогикалық дайындығына жеткілікті көңіл бөлінбеуі арасындағы;

– қазіргі мектепке өзін-өзі жетілдіре алатын, өзгермелі жағдайларға бейімделе білетін, өзін-өзі бағалай отырып, ішкі мүмкіндіктерін іске қосуға қабілетті дене шынықтыру мамандардың қажеттілігі мен ЖОО жағдайында бұл сапаларды дамытудың дидактикалық тетіктерінің жасалмауы арасындағы **қарама-қайшылықтарды** анықтауға мүмкіндік алдық.

Аталған қарама-қайшылықтар болашақ денешынықтыру мұғалімдерінің кәсіби дайындық барысында рефлексивтік мәдениетін қалыптастырудың қалыптасқан жағдайын анықтап, жаңа моделін жасап, әдістемелік,

тетіктерін айқындау, тәжірибеден өткізу *мәселесін туындатып*, зерттеу тақырыбын «Болашақ дене шынықтыру мұғалімдерінің рефлексивтік мәдениетін қалыптастыру» деп алуға негіз болды.

Зерттеудің мақсаты: болашақ дене шынықтыру мұғалімінің рефлексивті мәдениетін қалыптастырудың теориялық-әдіснамалық негіздерін анықтау, үрдістің тиімділігін арттыруға бағытталған модель, мазмұн даярлап, әдістемелік қамтамасыз ету.

Зерттеудің нысаны: дене шынықтыру және спорт жоғары оқу орынында мамандар даярлау үрдісі.

Зерттеудің пәні: кәсіби білім алу барысында болашақ дене шынықтыру мұғалімінің рефлексивті мәдениетін қалыптастыру.

Зерттеудің ғылыми болжамы: егер, болашақ дене шынықтыру мұғалімдерінің рефлексивті мәдениетін оның кәсіби құзыреттілігінің құрамдас бөлігі ретіндегі мәні мен мазмұны ашылып, компоненттері, көрсеткіштері, шарттары, әдістері айқындалған моделі жасалып, аталмыш сапаны қалыптастыруға бағытталған элективті курс мазмұны тәжірибеде жаңашылдық әдістер арқылы жүзеге асырылса, онда болашақ мамандардың бұл маңызды сапасын қалыптастырудың тиімділігі артады **өйткені** студенттер өз оқу әрекеттерін, жетістіктерін өздері бағамдауға машықтанып, педагогикалық қызметті өзіндік бағалау тәсілдерін белсенді меңгеру жағдайында болады.

Зерттеудің міндеттері:

1. Жоғары білім беру жүйесінде болашақ дене шынықтыру мұғалімінің рефлексивтік мәдениетін қалыптастырудың теориялық негіздерін айқындау

2.«Рефлексия», «рефлексивтік мәдениет», «болашақ дене шынықтыру мұғалімінің рефлексивтік мәдениеті» ұғымдарын нақтылау;

3. Болашақ дене шынықтыру мұғалімінің рефлексивтік мәдениетін қалыптастырудың құрылымдық - мазмұндық моделін жасау.

4.Болашақ дене шынықтыру мұғалімдерінің рефлексивтік мәдениетін қалыптастыру үрдісінің мазмұнын жасап, әдістемелік қамтамасыз ету.

Зерттеудің жетекші идеясы. Болашақ дене шынықтыру пәні мұғалімдерінің рефлексивтік мәдениетін қалыптастыру – заман талабына сай мамандығының қоғамдағы мәнін түсінетін, құзыретті, өз кәсіби әрекетін талдау, өзіндік баға беру, түзету іскерліктері дамыған маман тұлғасын қалыптастыруды нәтижелі етеді.

Зерттеудің теориялық - әдіснамалық негіздерін тұлғаның іс-әрекетте қалыптасуы туралы философиялық, психологиялық, педагогикалық ілімдер, жеке тұлға және шығармашылық теориялары, ақыл-ой іс-әрекетін сатылап қалыптастыру және рефлексия теориялары; өзін - өзі дамыту; тұлғалық-бағдарлы оқыту, кәсіби құзыреттілікті қалыптастыру тұжырымдамалары, инновациялық технологиялар туралы педагогика мен психологиядағы қағидалар, оқытудың дидактикалық заңдары мен ұстанымдары құрайды.

Зерттеу көздері: ҚР Конституциясы, ҚР «Білім туралы» Заңы, «ҚР білім мен ғылымды дамытудың 2021-2025 жылдарға арналған мемлекеттік бағдарламасы, «ҚР жоғары педагогикалық білім беру тұжырымдамасы», ҚР

«Педагог мәртебесі туралы» Заңы, басқа да білім беру саласына қатысты заңдық күші бар мемлекеттік құжаттар, диссертанттың осы жүйедегі тәжірибесі.

Зерттеу әдістері. Қойылған міндеттерді шешу үшін бірқатар теориялық және эмпирикалық әдістердің кешені қолданылды.

Теориялық әдістер: арнайы ғылыми және психологиялық-педагогикалық әдебиеттерді, зерттеу мәселесі бойынша психологиялық-педагогикалық, баспаларда жарияланған материалдарды талдау, педагогикалық тәжірибелерді зерделеу. *Эмпирикалық әдістер* сауалнама алу, мақсатты түрде бақылау, педагогикалық эксперимент, психологиялық диагностика тәсілдері. *Математикалық әдістер:* ранжирлеу, шкалалау, диаграмма және статистикалық әдістер.

Зерттеу базасы. Қазақ спорт және туризм академиясы

Зерттеудің негізгі кезендері:

Бірінші кезеңде (2016-2017 ж.ж.) қазіргі қоғамдағы қалыптасқан әлеуметтік-экономикалық, тарихи-педагогикалық өзгерістерге орай болашақ дене шынықтыру мұғалімдерінің рефлексивті мәдениетін қалыптастыру мәселесінің өзектілігі айқындалып, осы мәселеге қатысты қазақстандық және шет елдік ғылыми-теориялық, әдістемелік еңбектер таңдалып, мәселенің зерттелуі мен жоғары білім жүйесіндегі тәжірибенің жай-күйіне талдау жасалуы барысында зерттеудің теориялық негіздері; зерттеу тақырыбы және ғылыми аппараты анықталып, тәжірибелік-эксперименттің бағдарламасы әзірленді.

Екінші кезеңде (2017-2018 ж.ж.) зерттеудің ғылыми болжамына сәйкес жоғары білім беру жүйесінде болашақ дене шынықтыру мұғалімінің рефлексивті мәдениетін қалыптастырудың, құрылымдық-мазмұндық моделі жасалды, бұл сапаны қалыптастырудың тиімділігін арттыратын педагогикалық шарттар анықталып, белгіленген зерттеу базасында тәжірибелік-эксперименттік жұмыстарда сынақтан өткізілді.

Үшінші кезеңде (2018-2019 ж.ж.) зерттеу барысында болашақ дене шынықтыру мұғалімдерінің рефлексивті мәдениетін қалыптастыруға бағытталған элективті курс мазмұны мен арнайы жаттығулар, өзара белсенді әдістерінің практикаға ендірілуі жүзеге асты, тәжірибелік-эксперимент барысында алынған нәтижелер сарапталып, статистикалық тұрғыда өңделіп, диссертация түрінде рәсімделді.

Зерттеудің ғылыми жаңалығы мен теориялық маңызы:

1. Жоғары білім беру жүйесінде болашақ болашақ дене шынықтыру мұғалімінің рефлексивтік мәдениетін қалыптастырудың теориялық негіздері айқындалды,

2. «Рефлексия», «рефлексивтік мәдениет» ұғымдары нақтыланды. «Болашақ дене шынықтыру мұғалімінің рефлексивті мәдениеті» ұғымына авторлық анықтама берілді.

3. Болашақ дене шынықтыру мұғалімінің рефлексивтік мәдениетін қалыптастырудың құрылымдық-мазмұндық моделі жасалып, компоненттері, өлшемдері мен көрсеткіштері анықталды.

4. Болашақ дене шынықтыру мұғалімінің рефлексивтік мәдениетін қалыптастыруға бағытталған *«Спорт педагогының рефлексивтік мәдениеті»* атты ғылыми - практикалық құрал мен пәннің оқу - әдістемелік кешені әзірленді.

Зерттеудің практикалық мәнділігі: диссертациядағы теориялық тұжырымдар мен қорытындылар, ғылыми-әдістемелік ұсыныстар ЖОО, орта мектептің жаңартылған білім мазмұны талаптарына сәйкес дене шынықтығыру пәні мұғалімін даярлауға, жоғары білім беру жүйесінде студенттердің өз әрекетін бағалай алу біліктерін қалыптастыруға көмегін тигізеді.

Зерттеу материалдары бойынша нәтижелерін арнаулы және жоғары оқу орындарында, сондай-ақ, оқытушылардың біліктілігін арттыратын ұйымдарда кеңінен пайдалануға болады.

Зерттеу нәтижелерінің дәлелділігі мен негізділігі зерттеу тақырыбына сәйкес ғылыми-теориялық қағидалардың әдіснамалық тұрғыда негізделуімен, зерттеу пәніне сәйкес кешенді әдіс-тәсілдердің қолданылуымен, элективті курс бағдарламасы мен оқу – әдістемелік кешені жасалып, тиімділігінің тәжірибелік-экспериментте дәлелденіп практикаға енуімен, қамтамасыз етіледі.

Зерттеу нәтижелерін сынақтан өткізу және ендіру. Диссертация материалдары бойынша жарияланған мақала саны - **14**

Қорғауға ұсынылатын қағидалар:

1. Болашақ спорт педагогтарын даярлау үрдісі психологиялық, педагогикалық мәселе ретінде ғылымда үнемі қарастырылып келеді. Оларда жастарды спортқа баулу, пән арқылы патриоттық тәрбие беру, спорт салалары бойынша мамандар даярлаудың теориялық-әдіснамалық және әдістемелік жолдары талданады, жаңа ұсыныстар беріледі. Бізге дейінгі зерттеулер біздің зерттеу жұмысымыздың теориялық негізін құрайды.

2.«Рефлексия» философиялық ойлаудың пәні ретінде, психологияда адам санасының ең маңызды ерекшелігі ретінде қарастырылатын феномен. «Рефлексивті мәдениет», «болашақ дене шынықтыру мұғалімінің рефлексивті мәдениеті» ұғымдарының инвариантты анықтамалары адамның өзіне сыни көзқараспен қарап, өз мүмкіндігін өмір талабына сәйкес бағдарлай білуі, өз мақсатын нақтылауға, ойын түйіндеуге қабілеттілігі. Ол адамның өзіне деген сенімін арттырып, рухани үйлесімділікке жетелейді, айналасындағылармен қарым-қатынасын, өзіне талап қоя білуін, жетістікке және сәтсіздікке деген өзіндік бағасы мен көзқарасын көрсетеді.

3.Рефлексивтік мәдениет қазіргі заман мұғалімінің кәсіби біліктілігі мен педагогикалық құзіреттілігінің негізгі компоненттерінің бірі. Болашақ дене шынықтыру мұғалімінің рефлексивті мәдениетін қалыптастырудың құрылымдық- мазмұндық моделі ақырғы нәтижеге жетудің теориялық-әдіснамалық негіздері; кәсіби білім алу барысында бұл сапаны қалыптастыру үдерісінің компоненттері мен көрсеткіштері, әдіс –тәсілдері, формалары, диагностикалау жолдары және деңгейлері айқындалған құрылым.

4.Болашақ дене шынықтыру мұғалімінің рефлексивті мәдениетін қалыптастырудың мазмұны - студенттердің осы бағыттағы теориялық білімдерінің мөлшері мен оларды жаңашылдық және тәжірибелік жолмен игерту әдістемесінің біртұтас кешені.

Диссертация құрылымы ғылыми зерттеу логикасына сәйкес келеді және кіріспеден, 3 тараудан, зерттеудің негізгі тұжырымдары келтірілген қорытындыдан, пайдаланылған әдебиеттер тізімінен және қосымшалардан тұрады.

Кіріспе бөлімде таңдалған зерттеу тақырыбының көкейкестілігі негізделеді және зерттеу мәселесінің педагогика ғылымы мен тәжірибесіндегі зерттелу деңгейіне сипаттама беріліп, тақырыбы айқындалады. Зерттеу жұмысының ғылыми аппараты: мақсаты, нысаны, пәні, міндеттері, ғылыми болжамы, жетекші идеясы, әдіснамалық және теориялық негіздері, әдістері мен негізгі кезеңдері беріліп, ғылыми жаңалығы, теориялық және практикалық мәнділігі, қорғауға ұсынылған қағидалар, зерттеу нәтижелерінің дәлелділігі мен негізділігі, талқылануы және жүзеге асырылуы баяндалады.

«Болашақ дене шынықтыру мұғалімдерінің рефлексивтік мәдениетін қалыптастырудың теориялық негіздері» атты бірінші тарауда Қазақстандағы жоғары білім беру жүйесінің дамуының тарихи-педагогикалық алғы шарттарына сипаттама беріліп, «рефлексия», «рефлексивтік мәдениет» ұғымдарының арнайы және психологиялық-педагогикалық әдебиеттердегі зерттелу жағдайы сараланады, «болашақ дене шынықтыру мұғалімінің рефлексивтік мәдениеті» терминіне авторлық анықтама беріледі, рефлексивтік мәдениеттің болашақ дене шынықтыру мұғалімінің кәсібилігі мен шығармашылығын дамытудағы әлеуеті сипатталады.

«Болашақ дене шынықтыру мұғалімдерінің рефлексивтік мәдениетін қалыптастыру үрдісін модельдеу» атты екінші тарауда болашақ дене шынықтыру мұғалімінің рефлексивтік мәдениетін қалыптастырудың мотивациялық-құндылықтық, мазмұндық-іс-әрекеттік және бағалаушылық-нәтижелілік компоненттер бірлігінде көрсеткіштері, әдістері мен формалары деңгейлері анықталған құрылымдық-мазмұндық моделі, зерттеу мәселесін шешудің нәтижелілігін арттыратын психологиялық-педагогикалық шарттар келтіріледі.

«Болашақ дене шынықтыру мұғалімдерінің рефлексивтік мәдениетін қалыптастыру мәселесіне арналған тәжірибелік эксперименттік жұмыс» атты үшінші бөлімде аталмыш сапаны қалыптастыруға бағытталған тәжірибелік-эксперименттік жұмыс нәтижесі талданып, қорытындыланады.

Қорытындыда зерттеу жұмысының нәтижелері мен тұжырымдары, ғылыми-теориялық тұрғыда негізделген ұсыныстар және мәселенің болашақта зерттелу бағыттары ұсынылады.

Қосымшада ғылыми және тәжірибелік-педагогикалық экспериментте қолданылған зерттеудің нәтижелерін диагностикалау әдістемелері, ендіру актілер, басқа да диссертацияға енген материалдар беріледі.